

KASIM 2018
YIL: 1 • SAYI: 10

TÜRK EDEBİYATI

DERGİSİ

Genç Sanat

DOSYA

ÂŞIKLIK GELENEĞİ

ENVER AYKOL FERİDEHANUM USEİNOVA CANSU İRMAK

Y. GÖKHAN KARAKOÇ VELİ DALBUDAK FUAD CAFERLİ HASRET ŞERARE EKREM MÜFTÜOĞLU
İBRAHİM AKÇAY GÜLSÜM KUŞ YÜKSEL BULUT MESUT İLKAY YANIK UFUK AYKOL MERVE KÖKEN

İmtiyaz Sahibi
SERHAT KABAKLI

Müessese Müdürü
ÖZCAN ÜNLÜ

Genel Yayın Yönetmeni
ENVER AYKOL

Yazı İşleri Müdürü
ÖMER FARUK YAZICI
MERT CAN AKSOY

Yayın Kurulu
YELDA ÖZER,
MUHAMMET ALİ POLAT
YUSUF ALPARSLAN BEYHAN

Grafik - Tasarım
ATILLA CEYLAN

Yönetim Yeri
Divanyolu Cad. No: 14 34122
Sultanahmet - Fatih / İSTANBUL
Tel: 0.212 526 16 15 - 527 50 32
www.turkedebiyati.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖZKUL ÇOBANOĞLU İLE SÖYLEŞİ

Enver AYKOL / söyleşi

KIRIM TATAR HALK ŞAİRLERİ: KEDAYLAR

Feridehanum USEİNOVA / makale

ÇILDIR'DA YAŞAYAN ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Cansu İRMAK / makale

KIR SAÇLI KARTAL

BAHAETTİN KARAKOÇ

Y. Gökhan KARAKOÇ / anma

AFRİKA'NIN GÖZYAŞLARI

Veli DALBUDAK / şiir

BİR KEDİNİN AĞRILARI

Fuad CAFERLİ / şiir

ŞİMARİK GÖKYÜZÜ

Hasret ŞERARE / şiir

NAZ

Ekrem MÜFTÜOĞLU / şiir

ÇİĞLİK

İbrahim AKÇAY / şiir

ARA GÜLER

Gülsüm KUŞ / anma

ÇİKOLATA SAVAŞLARI

Yüksel BULUT / hikâye

YETİŞTİRME YURDUNDA

Mesut İlkey YANIK / hikâye

İBN ECÂ SEYAHATNÂMESİ

Ufuk AYKOL / inceleme

BİR MİSAFİRLİK SERÜVEN

Merve KÖKEN / gezi

tedev.gencsanat@gmail.com

BAŞLARKEN

Enver AYKOL / editör

Geçtiğimiz ay iki büyük değerimizi kaybetmenin acısını yaşadık. Dünya çapında nam salmış, İstanbul'un gözü olarak bilinen Ara Güler ile şiirimizin Beyaz Kartalı olan Bahaettin Karakoç'u bütün hürmetlerimizle anıyoruz.

Bu ayki dosya konumuz "Âşıklık Geleneği" ve sayımıza Özkul Çobanoğlu ile âşıklık geleneği üzerine yapmış olduğumuz söyleşimizle başlıyoruz. Sorularımızı içtenlikle cevaplayan Çobanoğlu, âşıklık geleneği ve üzerine yapılan akademik çalışmalar konusunda bizleri aydınlatıyor. Feridehanum Useinova, Kırım Tatar halk şairleri olan kedayları anlatırken aynı zamanda saz şairlerinin geniş bir coğrafyaya hâkim olduklarını bizlere sunuyor. Cansu İrmak ise Çıldır'daki âşıklık geleneğinin geçmişini ve bugün bu geleneği devam eden âşıkları inceliyor.

Bahaettin Karakoç'un yeğeni olan Gökhan Karakoç, amcasıyla olan hatıralarını da içeren Kır Saçlı Kartal yazısıyla aile hayatından, şiir dünyasına Karakoç'u bizlere anlatıyor. Veli Dalbudak, Hasret Şerare, Ekrem Müftüoğlu, İbrahim Akçay ve Azerbaycan Türkü olan Fuad Caferli şiirleriyle bu ay bizlere eşlik ediyor. Gülsüm Kuş ise mazideki İstanbul'u atiye taşıyan ve birçok başarıya imza atan Ara Güler'i bizlere anlatıyor. Yüksel Bulut'un Çikolata Savaşları hikâyesi, farklı tarzı ve üslubuyla dikkatleri üstüne çekiyor. Mesut İlkey Yanık da yetiştirme yurdundan kaçmak için planlar yapan üç arkadaşın hikâyesiyle bu sayımızda yer alıyor. Dur durak bilmeyen Merve Köken, Anadolu serüvenlerine devam ediyor. Bu ayki yazısında bizleri, eşsiz güzelliklere sahip olan Mardin'e sürüklüyor. Ufuk Aykol, Memlûklu bir seyyah olan İbn Ecâ'nın seyahatnamesini inceliyor.

Bütün okurlarımıza keyifli okumalar dileriz...!

ÖZKUL ÇOBANOĞLU İLE SÖYLEŞİ

Enver AYKOL / söyleşi

KESİNLİKLE GELECEKTE DE ÂŞIKLARI DİNLEMeye DEVAM EDECEĞİZ.
ÂŞIKLIK GELENEĞİMİZ ADETA MİLLETİMİZİN YENİ ŞARTLARA ADAPTE
OLMA GÜCÜNÜ SİMGELİYOR.

Aşıklık geleneğinin
Halkbilimi için önemi
nedir?

Âşıklık geleneğinin Halkbilimi için önemi birkaç yönden ele alınabilir. Birincisi Türk halkbilimi çalışmalarında sanırım üzerinde en çok durulan veya yazı yazılan konu olmasıdır. Biraz da bu nedenle cönkler başta olmak üzere diğer yazılı kaynak taramalarının öne çıkmasıyla Halkbiliminin ne olduğunu anlamak istemeyenlerin de adeta “Aa! Bu halkbilimin de yazılı kaynakları varmış.” dermişçesine o güne kadar bir şeye benzetemedikleri Türk halkbilimi çalışmalarına zekâlarıyla mütenasip bir miktar değer kazandırmasıdır. Üçüncüsü ve belki de en önemlisi Türk Halkbilimi çalışmalarının ortaya çıktığı 20. Yüzyıl başlarında hâlâ son derece

güçlü bir halde yaşamakta olan âşıklık geleneğinden yapılan alan araştırmalarıyla son derece zengin materyalin derlenmesi ve yüzyıl boyunca değerlendirilmesidir. Özellikle 1930’lı yıllardan itibaren gerçekleşen aydın-âşık kaynaşmalarıyla âşıklık geleneğinin bir yandan yeni yeni oluşturulmaya başlanılan “Cum-

huriyet terkihi” içinde Cumhuriyet ideolojisinin ve yenileşmesinin sesi konumunda geniş kitlelere ulaşması ve onlarla kaynaşmasıdır. Bu bağlamda özellikle radyo ve gazete gibi medya araçlarında âşıkların yer alışı, Yurttan Sesler vb. programlarla söz konusu süreci son derece hızlandıran katolizör konumun-

dadır. Sadece Âşık Veysel bile sözünü ettiğim süreci tamamen aydınlatacak özellikler taşır.

📌 **Âşıklık geleneğinin sonraki kuşaklara aktarılması ciddi bir mesele. Sizce, gelecekte de âşıkları dinlemeye devam edecek miyiz?**

Kesinlikle gelecekte de âşıkları dinlemeye devam edeceğiz. Âşıklık geleneğimiz adeta milletimizin yeni şartlara adapte olma gücünü simgeliyor gibidir. Meselâ günümüzde pek çok âşığımızın internette sayfaları “youtube” konulmuş pek çok icraları... Hatta internet ortamında yapılmış ve yapılmakta olan “karşılıklı âşık atışmaları”nı göz önünde bulundurarak söylüyorum. Sözlü, yazılı kültür ortamlarında var olan değişerek dönüşerek ama temel özelliklerini koruyarak var olan âşıklık geleneğimiz elektronik kültür ortamına da ya da dijital kültür ortamına da adapte olmuş ve kendini üretmeye devam etmektedir. İnternet folklorunda da sanırım âşıklık geleneğimiz önemli bir yer tutacaktır.

📌 **Âşıklık geleneği üzerine yapılan çalışmaları yeterli görüyor musunuz?**

Âşıklık geleneği üzerine yapılan çalışmaları yeterli görmüyorum. Maalesef bu alanda çalışanlardan bazıları üzümlere söylüyorum yazılan ciddi araştırmaları okuyup anlamaktan bile aciz ya da yetersizdirler. Ancak iki tık tık bir şık şık kavlince bazı şiir metinleri yayınlamayı “âşıklık geleneği üzerine çalışma” gördüklerinden işte böyle kör topal gidiyor deyip susmalıyım.

📌 **Bugün, dinlendiğiniz yahut takip ettiğiniz âşıklar kimler öğrenebilir miyiz?**

Fırsat buldukça hemen hepsini Kul Nuri'den Âşık Mustafa'ya, Denizer'e, Ozan Yağız'dan Ozan Arif'e kadar hepsini dinleyip takip etmeye çalışırım. Zaman zaman Âşık Şenlik'ten, Sümmanî Babaya, Karacaoğlan'a yönelik yeniden okumalar yapmak için yazılı kaynaklara bakarım... Âşık Reyhani'ye, Kemal Demir'e, Murat Çobanoğlu'na, Şeref Taşlıova'ya döner tekrar tekrar plaklarını, kasetlerini ya da elektronik icralarının kayıtlarını dinlerim. Onları daha derinden anlamaya yorumlamaya çalışırım.

📌 **Peki, âşıklık kavramı ne zaman ortaya çıkmıştır? Saz şairlerine niçin “âşık” diyoruz?**

Bu “âşık” kavramına yüklediğiniz anlama bağlıdır. Tekke kurumu etrafındaki “âşıklık” Hoca Ahmet Yesevî'yle başlar ve günümüzde de devam eder. Kahvehane kurumu etrafındaki âşıklıksa 16. Yüzyıl yarısından günümüze kadar değişerek dönüşerek devam eder. Meseleyi “saz şâiri” terimiyle Köprülü'den farklı olarak “saza koşulan şiir”in şâiri mantığı içinde ele alırsanız ilk Türk kamına (şamanına) kadar inip daha sonrada yavaş yavaş ozan-baksı gelenekleriyle Hoca Ahmet Yesevî'ye gelmemiz icap eder.

📌 **Hemen hemen her ulusun bir halk edebiyatı, müziği ve sanatı var. Peki, diğer kültürlerde âşıklık geleneğine rastlıyor muyuz?**

Hiç şüphesiz nerdeyse bütün kültürlerin birincil sözlü kültür ortamında sözlü edebiyat geleneklerini ya da ürettikleri şiirleri müzik eşliğinde icra eden sanatçıları vardır ve bunlar mensup oldukları kültür ve dile göre farklı farklı adlar taşırlar. Tür, yapı, şekil, işlev ve benzeri bakımlardan bazen birbirlerine de benzeyebilirler. Tam tersi tamamen mensup oldukları kültüre özel özellikleri de söz konusudur.

📌 **Âşıklık geleneğinin kökenleri sıklıkla ozan, baksı ve kamalara dayandırılıyor. Siz bu konuda neler düşünüyorsunuz? İslamiyet'in kabulünden sonra saz şairleri ne tür merhalelerden geçmişlerdir?**

Sanırım bu soruya yukarıda dolaylı olarak cevap vermiş oldum. Ancak aşk ile kısaca tekrarlayacak olursak. Türk edebiyatının kökeni birincil sözlü kültür ortamında (yani kayıt için sadece hafıza imkânının olduğu kültürel ortam) kamalar ya da şamanlardır. Bunu ozan-baksı, onu da Tekke âşıklık geleneği (Tekke-tasavvuf) ve onu da Kahvehane merkezli dindışı âşıklık veya Köprülü'nün ifadesiyle Âşık Tarzı Edebiyat Geleneği takip etmiştir, diyebiliriz.

📌 **Anadolu büyük bir kültür çeşitliliğine sahip. Âşıkların yazılı yahut sözlü ürünlerinde de bu kültür çeşitliliğini görmek mümkün mü?**

Sözünü ettiğiniz kültür çeşitliliğine ya da yaratıcılığa sahip olmayan hiçbir gelenek uzun süre yaşayamaz. Âşıklık bunca zamandır yaşadığına göre... **■**

KIRIM TATAR HALK ŞAİRLERİ: KEDAYLAR

Feridehanum USEİNOVA / makale

GENÇLER İKİ TAKIMA BÖLÜNÜP İKİ-ÜÇ YETENEKLİ “KEDAY” SEÇERLERDİ. KEDAYLAR SÜREKLİ TEKRARLANAN BİR MÜZİK EŞLİĞİNDE YENİ DÖRTLÜKLER UYDURUR, SIRADAKİ KEDAY İSE BU DÖRTLÜĞÜ DEVAM ETTİRİRDİ.

Bütün halkların edebiyatında olduğu gibi Kırım Tatar halkının da başlangıçtan günümüze kadar süregelen bir sözlü edebiyat geleneği vardır. Bu geleneği savaşlar ve sürgünler sırasında saklayan, gelecek kuşaklara aktararak günümüze kadar gelmesini sağlayan kıymetli anlatıcılar vardır.

Eski zamanlarda söyledikleri türlere göre Kırım Tatarcasında destancı, masalcı, yırcı veya cırav, türkücü, aytuvacı olarak adlandırılan ozanlar için Kırım’ın Yalıboyu’nda “aşık”, bozkırında “cırav” şeklinde genel isimler kullanılırdı. Ozanlar; seyyah (taavvuf) âşıklar, saray âşıkları, köy âşıkları şeklinde şiirlerini seslendirdiği mekâna göre de ayrılırdı. Daha sonra “keday” ismi altında birleşen

ozanlar, halk arasında en kıymetli insanlardı. Kedaylar; halkın isteklerini, hayallerini ve duygularını yansıtmışlardır. Aynı zamanda onlar, şiirlerinde sosyal çarpıklıkları eleştiren sanatçılar olarak yer aldılar ve toplumdaki adaletsizlikleri yenmek suretiyle cemiyet hayatını düzenleme görevini üstlendiler.

Kedaylar, bir ay boyunca “köyden köye, toydan toya” gezerek belli bir ücret karşılığında, saz eşliğinde Kırım Tatar sözlü edebiyat eserlerini icra ederlerdi. Düğün ve farklı törenlere davet edilen kedaylar bir araya gelince çın ve mâni söylemede büyük sınavlardan geçiyorlardı. Böyle yarışmalarda en ustalar kaza-

► Kırım'ın sesi Kedaylar

nırdı, yenilenlerin yerine yeni çıncı ve maniciler gelirdi. Kazananlar mükâfatlandırılır, şöhretleri ise bütün köylerde yayılırdı. Keday ne kadar meşhur olursa kazandığı para da o kadar çok olur. Usta kedayların yanı sıra her köyde acemi kedaylar da vardı.

Düğün, talaka, gençlerin kabiliyetlerini gösterdikleri arepenelerde¹ gençler arasında Kırım'ın bozkırında yaşayan Kırım Tatarlarının folklorunda hızlı ve orta tempoyla söylenen “çın”lar meşhurdur. Gençler iki takıma bölünüp iki-üç yetenekli “keday” seçerlerdi. Kedaylar sürekli tekrarlanan bir müzik eşliğinde yeni dörtlükler uydurur, sıradaki keday ise bu dörtlüğü devam ettirirdi.

1940 yılında Kırım Puşkin Dil ve Edebiyat Bilim ve Araştırma Enstitüsü, kahramanlık (koçaklama) metinlerinin farklı varyantlarını seslendiren keday yarışması düzenledi.

1941 yılında “Sovyet Edebiyatı” dergisinde Kerim Camanaklı tarafından hazırlanan yazıda, bu ilginç yarışmanın sonunda “Edige” ve “Çorabatır” destanlarının bütün varyantlarının ve her bir kedayın seslendirdiği folklorik metinlerinin neşriyatı yapılması düşünüldüğü kaydedilmektedir. Aynı yazıda bu kedayların fotoğrafları da mevcut.

Yazıdan, kedayların hazinesinin ne kadar zengin olduğunu da görüyoruz. Öyle ki yarışmaya katılamayan Anife Kelamova gönderdiği mektupta ezbere bildiği 45 masalın metnini göndermiştir.

Canğazı Şerfedin (1864, Eski Kırım, Cumaeli köyü), Ziyadin Cemay (1878, Ableş köyü), Arpiy-İsmail Salet (1875, Saledin), Yaşımırza (Oysul köyü) XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın ilk yarısında Kırım'ın en ünlü kedayları arasında yer almaktadırlar.

Kedaylık geleneği Kırım'da 1944 sürgününe kadar devam etmiştir. Sürgününden sonra yetişen kuşaklar arasında eski geleneklerimizi saklayan insan sayısı ne yazık ki gittikçe azalıyor.

¹ Genellikle gençlerin toplandığı eğlence akşamlarına verilen ad.

Kaynakça

- Şerfedinov E. Yangıray Qaytarma, 1979, Taşkent.
- Alimova E. Zhanrovo- Stilevaja Specifika Krymskotatarskoj Narodnoj Muzyki v Svete Problemy “Folklor i Sovremennost”, Problemy vzaïmodiï mystetstva, pedahohiky ta teorii i praktyky osvity. - 2014. - S. 41. - s. 369-379.
- Emirsuinova N. O chjom povedali skazki naroda, Golos Kryma, No: 12 (1002), 22.03.2013 A
- Zaatov İ. Istoki i Stanovlenie Tradicij Krymskotatarskogo Scenicheskogo i Teatralnogo Iskustva Uchenye zapiski Krymskogo federal'nogo universiteta imeni V. I. Vernadskogo, Filosofija. Politologija. Kul'turologija. Cilt 1 (67). 2015. No: 3. s. 132-141.
- Bekirov, C. Qırımtatar Halq Ağız Yaratıcılığı, 1988, Taşkent. ►

ÇILDİR'DA YAŞAYAN ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Cansu İRMAK / makale

HALK AYNEN BİR ÇİÇEĞE, GÜLE BENZER, ÂŞIK DA AYNEN BİR ARIYA, BİR BÜLBÜLE BENZER; GIDASINI HALKTAN ALIR.

Türklerin Anadolu'daki en eski yerleşim yerlerinden biri olan Çıldır; Kür nehrinin güneyinde, Çıldır Gölü'nün kuzeybatısında, Ardahan'ın doğusunda bulunan sınırda bir ilçemizdir. Anadolu'ya açılan bir kapı olan Çıldır defalarca el değiştirmiş, pek çok kez yağmaya maruz kalmıştır. 1068 yılında Sultan Alparslan, Çıldır'ı Bizanslıların elinden alıp Selçuklu hâkimiyetine geçirmiştir. 1124'te kuzeyden gelen Kıpçak Türkleri de bu bölgede uzun yıllar egemenlik kurmuşlardır. 1406'dan 1466 yılına dek Karakoyunluların egemenliği altında kalan Çıldır, daha sonra 36 yıl boyunca Akkoyunluların egemenliğinde kalacaktır. 1536'dan 1578 yılına kadar da Safevilerin yönetiminde olan Çıldır, Lala

Mustafa Paşa komutasında gelen Osmanlı ordusunun Safevi ordusunu yenmesi sonucu Osmanlı topraklarına katılır. Lala Mustafa Paşa bu bölgeyi, merkezi Ahıska olan büyük bir

beylerbeyliğine dönüştürür. 93 Harbi ile birlikte bu bölge Rus egemenliği altına girer. Rus egemenliği altında geçen yıllara bölge halkı "kırk yıllık kara günler" demektedirler.

Çıldır'da bulunan Âşık Şenlik heykeli

► Buz tutan Çıldır Gölü'nün üzerin yöre âşıkları atışırken

Âşıklar geçmişten bugüne içinde bulunduğu, temsil ettiği halkın sesi soluğu olmuşlardır. 93 Koçaklaması'nda:

*“Ehl-i islâm olan işitsin bilsin/
Can sağ iken yurt vermeyiz düş-
mana”*

diyen Âşık Şenlik de “kırk yıllık kara günler”de Çıldırlıların sesi olmuştur. Şenlik; bazı araştırmacılara göre 1850, bazılarına göre de 1853 yılında Suhara'da doğmuş bir bâdeli âşıktır.¹ Onun yetişmesinde Hasta Hasan'ın payı büyüktür. Bir Terekeme olan Âşık Şenlik, şiirlerini Terekeme ağzı ile söylemiştir. Şenlik, kendisinden sonra yetişen pek çok âşığı etkilemekle beraber bir âşık kolunun da manevi ustasıdır. Şenlik'in yetiştirdiği çırakları Bala Kişi, Âşık Kurban, Âşık Hasanbalı, Âşık Mehemed, Âşık Asker, Âşık Kurban, Âşık Süleyman, Âşık Demirkaya, Âşık Emrah, Âşık Balıbey, Âşık Mevlüt, Calalı Âşık Hüseyin Ural, Pekreşenli Âşık İbrahim, Revanlı Bala Mehemed, Revanlı Âşık Ali, Âşık

Bayram, Âşık Kasım ve Gülistan Çobanlar'dır. Şenlik'in oğlu Âşık Kasım, babasının gelecek nesillere tanıtılmasında çok etkili olmuş bir şahsiyettir. Âşık Şenlik'in diğer oğlu Namaz ve torunları Nuri, Salih ve Yılmaz da atalarının izinden gidip âşıklık sanatını icra etmişlerdir.

Çıldır'da Âşık Şenlik koluna mensup olmasalar bile bütün âşıklar için Şenlik Baba ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Meclislerde, festivallerde her fırsatta söz Baba Şenlik'e getirilmekte ve Âşık Şenlik bölgede Köroğlu kadar saygı görmektedir. Âşık Şenlik aynı zamanda Latif Şah, Salman Bey ve Sevdakâr adlı halk hikâyelerinin musannıfıdır. Bölgede bu hikâyeler hemen hemen her âşık tarafından bilinip anlatılmaktadır. Şenlik'in bu kadar kıymetli görülmesinin sebebi, içine doğduğu toplumun kültürünü, inanışlarını, değerlerini şiirine en iyi şekilde yansıtmasıdır.

Baba Şenlik'ten sonra yetişen bütün âşıkların da Çıldır gele-

nek ve göreneklerini şiirlerine konu edindiklerini görmekteyiz. Âşık Yılmaz Şenlikoğlu'nun “Çıldır” adlı eserinde “*Toy bayramda buluşurlar/ Oynayarlar gülüşürler/ Aya' diye konuşurlar/ Hoş danışar dilin Çıldır*” sözlerinde de buna şahit olmaktadır. UNESCO tarafından 2008 yılında “Yaşayan İnsan Hazinesi” seçilen Şeref Taşlıova da Çıldır'ın âşıklık geleneğine kazandırdığı önemli isimlerdendir. “1952 yılında âşıklığa başladım. Benim âşıklıkta ustam, Doğu Anadolu'nun, Azerbaycan'ın ve hatta Türkiye'nin de çok iyi tanıdığı Çıldır'lı Âşık Şenlik'in oğlu Âşık Kasım'dır. O benim ilk ustamdır.”² diyen Taşlıova; Âşık Müdâmi, Âşık Latif, Şavşatlı Deryamî gibi önemli ustalardan da ders almış, geleneği çok iyi bilen bir ustadır. Geniş bir hikâye repertuvarına sahip olan usta âşık, bölgenin diğer insanları gibi çocukluğunda her türlü köy işinde çalıştığından Çıldır halkının hayatını da şiirlerine taşımıştır. Ustası Âşık Kasım olan Âşık İlyas Kaya, Çıldır'ın Bozyiğit köyünde doğmuştur ve Âşık İbrahim Gülmeahmetoğlu'nu yetiştirmiştir. Âşık Sabri Şimşekoğlu, yaşamında ve öldükten sonra da kıymeti anlaşılamamış büyük âşıklardandır. *Bizim Çıldır'ın gölüne/ Kaz geldi yârim gelmedi* diyen Âşık Sabri Şimşekoğlu; Çıldır Gölü'nün kıyısında bulunan, önceden Çıldır'a bağlı olup şu anda Kars'a bağlı olan Doğruyol köyündendir. Âşık Atalay gibi sanatını hâlâ icra eden usta bir âşığı yetiştirmiştir. Bölgeden pek çok halk türküsünü derleyerek topluma sun-

muş olan Âşık Durmuş Denizoğlu da yöre halkı tarafından tanınan ve sevilen ozanlardan olup tıpkı Âşık Şenlik, Âşık Gülistan ve pek çok âşık gibi oğlunu çırak olarak yetiştirenlerdendir.

Çıldır, sadece adını zikrettiğimiz bu ustaları yetiştirmemiş, aynı zamanda İrfânî, Molla Hâlis, Sedayi Baba, Âşık Hacı İsa, Kâmil Erdoğan, Çıldırî Kul Ahmet, Âşık Abdullah Uzunkaya gibi önemli ustaları da edebiyatımıza kazandırmıştır. Bunların dışında günümüz âşıkları da değiştirerek bile olsa hâlâ geleneği yaşatmaktadırlar. Âşık Şenlik'in oğlu ve Âşık Kasım'ın çırağı olan Âşık Dursun Durdağı, *Burhânî* mahlasını kullanmaktadır. Güvenocaklı olan âşık, hâlâ âşıklık sanatını icra etmektedir. Defalarca Konya Âşıklar Bayramı'na katılmış olan Burhânî'nin kendi tasnif ettiği Yusuf İskender, Ömer Nazan, Aydın ile Nevreste ve Cefakâr adlı dört hikâyesi bulunmaktadır. “Dudak Değmez”de Âşık Şenlik Ödülü'nü almış olan Âşık Burhânî, Çıldır'da âşıklık geleneğini her şeyiyle yaşatan kıymetli bir âşığımızdır

Dursun Durdağı'nın Âşık Mehmet Oktay gibi pek çok âşığa ustalık etmiş bir çırağı vardır. Şenlik Baba'nın “*Can kurban olsun Çıldır'a edeb erkân ordadı*” sözünden etkilenen Mehmet Oktay, Erkânî mahlasını kullanmaktadır. Âşık Mehmet Oktay da Tünay Aksu ve Âşık Seyyati gibi çıraklar yetiştirmiştir. Âşık Mehmet Oktay'ın atışmalarda kuvvetli olduğu bölge âşıklarınca kabul

edilen bir gerçektir. Şenlik'in torunu ve Âşık Kasım'ın oğlu olan Yılmaz Şenlikoğlu, ata mesleğini sürdüren âşıklardan olup usta malı eserlere çok hâkim olduğu görülmektedir. Yener Yılmazoğlu da Çıldır'ın yetiştirdiği geniş kitlelerce tanınan bir halk ozanıdır. Sazı ve sözü çok kuvvetli olan Karşı Âşık Murat Çobanoğlu'nun çırağı olmakla beraber dayısı Âşık Abdullah Uzunkaya'nın onun üzerindeki etkisi fazladır. Çıldır'da devam eden âşıklık geleneğini kitle iletişim araçlarına taşımış, âşıklık sanatı üzerine pek çok televizyon programı yapmıştır. Âşık Bayram Denizoğlu da tıpkı Yener Yılmazoğlu gibi geniş kitlelerce tanınmış, sanatını pek çok platformda icra eden bir âşıktır. “*Anam kete yapar bizde paylardık/ Sevinirdik biz de bayram eylerdik/ Tandıra sallanır güler söylerdik/ Masal anlatırdık sıralarında*”³ dizelelerinden de anlaşılacağı gibi içinde doğduğu kültürü eserlerine taşıyan ve daha çok gurbetçilerin

hislerini dile getiren bir âşıktır.

Çıldır'da âşıklık geleneğini devam ettiren üstatlardan biri de Âşık İsmail Uzunkaya'dır. Kendisinin Âşık Şenlik'in beşinci kuşağı olduğunu söyleyen İsmail Uzunkaya, çok gezdiğinden dolayı ustaları tarafından ona “Seyyati” mahlasının verildiğini söylemektedir. Mehmet Oktay, Dursun Pünhani, Yılmaz Şenlikoğlu gibi usta âşıklardan eğitimini almıştır. Seyyati gibi Tünay Aksu da Çıldır'da canlı bir şekilde geleneği devam ettiren üstatlardandır. Pek çok yöresel makamı iyi bilen ve atışmalarda iyi olan Âşık Faruk Erdoğan da Çıldır'da geleneği devam ettiren bir Terekeme âşığıdır. Çıldır'ın yetiştirdiği âşıklardan biri de Âşık Harun Koca'dır. Eski adı Suhara olan Âşık Şenlik'in doğduğu kasabada dünyaya gelen Harun Koca, Âşık Şenlik koluna mensup bir âşıktır. Âşıklığa başlama sebebini âşıklık kültürünü iyi bilen bir aileden gelmesine bağ-

Çıldırî Âşık Şeref Taşlıova

Çıldırli Âşık Faruk Erdoğan, Nargile Mehdiyeva ile sanatını ica ederken

layan Harun Koca, 18 yaşına kadar hep Şenlik Baba'nın sözlerini duyarak büyümüş ve Âşık Şenlik'in torunu Yılmaz Şenlikoğlu'nun çırağı olmuştur. Düğünlerde, kahvehanelerde, derneklerde, âşık meclislerinde sanatını icra eden Harun Koca, geleneğin devam etmesi için âşıklık kültürünü elektronik ortama taşıyan ozanlardandır. Âşıklık kültürünün devamlılığı için usta-çırak ilişkisinin şart olduğunu söyleyen Harun Koca'nın on iki yaşında, Birol Karagöz isimli bir de çırağı vardır.

Son elli yılda kültür ikiliği hızla ortadan kalkmaktadır. Bugün köylü ve çiftçi toplumdan, kentli ve sanayileşmiş topluma geçilmektedir. Halkın yarısı artık aydınlarla aynı kültür çevresini paylaşmaktadır. Köyde kalanlar için de durum aynıdır.⁴ Bu, Âşıklık kültürünün zayıflamasına hatta kimi bölgelerde yok olmasına sebep olmuştur. Çünkü taşrada yaşayan insanlar da artık şehirlerde yaşayan in-

sanlarla aynı sorunları yaşamaya başlamış, aynı televizyon programlarından zevk almaya başlamışlardır. Bunun bilincinde olan âşıklar, geleneği elektronik ortama taşıyarak buradan sanatlarını devam ettirmişlerdir. Kahvehaneler, düğünler, toplantılar gibi icra edenle dinleyicinin yüz yüze olduğu sözlü kültür ortamlarında her seferinde yeni bir metin oluşmaktadır. Sanatını sosyal medya yoluyla icra etmeye çalışan âşıkların da eserlerini belirli miktarda ekran karşısında onu izleyen dinleyicileri belirlemektedir. Çıldır'da iş imkânlarının az olması, bölgenin nüfusunu olumsuz yönde etkilemiş ve bölgede genç nüfus azalmıştır. Kentlere göçmüş olan halk, arkalarında bıraktıkları kültürlerine, köylerine, geleneklerine özlemini sosyal medya vasıtasıyla ulaştıkları âşıkların diledirdikleri eserleri ile dindirmeye çalışmaktadırlar. Bu sebeple âşıkların da gurbet, köy, köy hayatının doğallığı, özlem

gibi konulara özellikle eğildikleri dikkat çekmektedir. Sosyal medya dışında Maksut Feryadı'nın İstanbul'da kurmuş olduğu "Âşıklar Otağı"nda da usta âşıklar ya da çıraklar sanatlarını icra etmektedirler. Burada önceden kahvehanede âşıklar nasıl sanatlarını icra ediyorlarsa aynı şekilde geleneğe bağlı olarak kültür yaşatılmaktadır. Genellikle Karşılı, Ardahanlı, Erzurumlu âşıklar gelip İstanbul'daki gurbetçilerle buluşmaktadırlar. Burada sazın sapına para asılır, âşıklar atışır, lebdeğmez yapılır, konuklar hoşlanır, hikâyeler anlatılır. Dinleyicilerin âşığa duyduğu saygının bozulmamış olduğu, onu toplumun bilirkişisi olarak gördüğü de dikkat çekmektedir. Bu, İstanbul'da yaşayan ve kültürlerinden uzak kalan halk için köklerine bağlı kalma çabası olarak yorumlanabilir.

Çıldırliılar için kaz, önemli bir yere sahiptir. Yumurtadan çıktığı andan itibaren özenerek baktıkları bu hayvanın lezzetinden de vazgeçmezler. Daha ziyade ağır misafirlere ikram edilen kaza da gurbetçilerin özlem duydukları düzenli olarak yapılan "kaz geceleri"nden belli olmaktadır. Bu kaz geceleri de yöre âşıklarının sanatlarını icra ettikleri yerlerdendir. Ancak bu gecelerde âşıkların daha çok usta malı eserleri ve en çok bilinen türkülerini okudukları, töreye dikkat etmedikleri görülmektedir.

Gurbetçiler âşıklara sosyal medya yoluyla ya da kaz geceleri, dernek toplantıları yoluyla ulaşırken Çıldır'da âşıklar düğünlerde ve kahvehanelerde dinleyicisi ile buluşmaktadır. Önce-

den âşıklar köy ocakları denilen, sadece âşıkların sohbetleri için yapılan özel yerlerde sanatlarını icra ediyorlardı ancak günümüzde köy kahvehanelerinde eskisi kadar sık olmasa da toplanıp geleneği devam ettirmektedirler.

Günümüz âşıklık geleneğiyle ilgili bazı tespitlerde bulunan Erman Artun, âşıklık geleneğini besleyen sözlü geleneğin zayıfladığını, usta-çırak ilişkisinin çözülme noktasına geldiğini, geleneği bilen dinleyici kitlesi çok azaldığı için yeni âşıkların denetlenemediğini söylemektedir.⁵ Artun'un söyledikleri Çıldır'da yaşayan âşıklık geleneği için de geçerlidir. Yeni ustaların artık eskisi gibi âşık yetiştirmede bilinen bir gerçektir ancak köklerinden kopma korkusu içerisindeki halk, genciyle yaşlılarıyla âşıkları dinlemekte ve tanımaktadır. Yörede sanatını icra eden âşıkların Türkiye genelinde tanınmamalarının sebebini seslendirdikleri türkülerdeki yöreselliğe bağlayabiliriz. Dinleyicileri sadece Kars, Ardahan çevresi ile sınırlı olan bölge âşıkları doğal olarak sadece bölge halkının acılarını, sevinçlerini, esprilerini kullanmaktadır ve bu onların Türki-

ye'nin her bölgesindeki insanlara ulaşmasına engel olmaktadır. Denizoglu'nun; "*Aman bizlere benzemez torpağı daşı/Yadıma çok düştü evelih aşı/Tulum pendirinen tendir lavaşı/ İki tehne bişirerek bol yolla*"⁶ sözlerinden de anlaşılacağı gibi sadece yöre insanının özlemini duyacağı şeylere yönelmişlerdir. Bunun haricinde evrensel duygulardan söz etseler bile bunları çoğunlukla Terekeme ağzıyla dillendirdikleri için ya da geleneği modern insanın ilgisini çekecek biçimde sunamadıkları için tanınmamış olmasalar da Türkiye'nin en doğusunda, yüksek rakımlı o platoda, âşıklar başlarına kara papaklarını geçirip, ellerine sazlarını alıp köklü bir geleneğin belki de son halkası olarak âşıklık sanatını icra etmektedirler. Saim Sakaoğlu 1995'te "Kars'ta gelenek âşığa ve şiire verilen önemle oranla kendini koruyabilmiştir. Hâlâ düğünlerde âşıklar saz çalıp şiir söyleyebiliyor ve buna paralel olarak da dinleyici bulabiliyorsa gelenek devam edecek demektir."⁷ demiştir. Çıldır'da âşıklık geleneğinin hâlâ devam edebilme sebebi, halkın âşıklara duyduğu sevgi ve âşıklarını kaybederlerse köklerini kaybede-

ceklerini düşünmeleridir. Erkâni, "Halk bizi teşvik etti, halk bizi âşık yaptı. Biz halkın âşığıyız. Kendi kendime ben nası âşık olacam? Daşa duvara mı âşık olacam? Âşıklık, Cenâb-ı Allah'ın verdiği bi ilhamdı. Bu sevgiyi biz halktan aldık halka yansıttık. Halk aynen bir çiçeğe, güle benzer, Âşık da aynen bir arıya benzer, bülbüle benzer; gıdasını halktan alır."⁸ diyerek aslında âşıklık geleneğinin Çıldır'da hâlâ devam edebilme sebebini açıklamaktadır.

¹ Erman Artun, *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı: Edebiyat Tarihi/ Metinler*, Karahan Kitabevi, Adana 2016, s. 376.

² Nur İrem Ataman, Aslı İşler, "Şeref Taşlıova ile İki Söyleşi", *Türk Dünyası*, S. 39, s. 213-228.

³ <https://www.youtube.com/watch?v=4lK98UeFz8g>

⁴ Erman Artun, *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı: Edebiyat Tarihi/ Metinler*, Karahan Kitabevi, Adana, 2016, s.229

⁵ Erman Artun, *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı: Edebiyat Tarihi/ Metinleri*, Karahan Kitabevi, Adana, 2016, s.231.

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=kLzwR2-1xa0>

⁷ Saim Sakaoğlu, *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, Kömen Yayınları, Konya, 2014, s. 270.

⁸ https://www.youtube.com/watch?v=ek53_GQYIq0

İsrail Uzunkaya - Âşık Seyyati

KIR SAÇLI KARTAL BAHAETTİN KARAKOÇ

Y. Gökhan KARAKOÇ / anma

HİÇBİR ŞAİRDEN ETKİLENMEDEN KENDİ BİÇİM VE YORUMUNU KATARAK ŞİİRLERİNİ HARMANLAMIŞTIR. O HER DAİM VE HER ŞARTTA DİK DURMUŞ, KİMSENİN KARŞISINDA BOYUN EĞMEMİŞTİR.

Bahaettin Karakoç, beş şair kardeşlerden en büyüğü. Maalesef, beş kardeşinin de şair olduğu pek bilinmez. Tıpkı babalarının da şair olduğu bilinmediği gibi... 88 yıllık ömrüne 20'ye yakın kitap sığdırmış, okumak ve yazmak üzerine inşa edilmiş bir hayat. Ne zaman görsem mutlaka bir şeyler okurdu. Tıpkı ilk emir gibi; "Oku!".

Bana hep sorarlar; Sezai Karakoç da amcamız mı? Hayır, Sezai Bey'in bizimle hiçbir akrabalığı yoktur. Yanılmıyorsam Sezai Bey Diyarbakırlıdır. Bunu özellikle belirtmek istedim. Kahramanmaraş tam bir şair ve yazar yatağı olan bir şehrimizdir: Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Rasim Özdenören, Âşık Mahzuni, Hayati Vasfi Taşyürek, Hilmi Şahballı, Karacaoğlan bir çırpıda aklımıza gelen şairlerdir. Daha yüzlerce isim var ama buraya sığmaz. Amcam Bahaettin Karakoç, genelde modern ve serbest hece ölçüsü ile şiirler yazmıştır. Hiçbir şairden etkilenmeden kendi biçim ve yorumunu katarak şiirlerini harmanlamıştır. O her daim ve her şartta dik durmuş, kimsenin karşısında boyun eğmemiştir. Para ve makama asla itibar

etmemiş, ömrünü eserlerini tanıtmaya adanmıştır. Vefatından iki-üç gün önce Kahramanmaraş'ta düzenlenen kitap fuarına iştirak etmiş, maalesef o günün aksamında da rahatsızlanarak hastaneye kaldırılmış. Ertesi gün de vefat etmiştir. Sadece Türkiye'de değil dünyada tanınan bir şairdi. Özellikle Türk Cumhuriyetlerinde (Türki değil) adından sıkça bahsedilen bir düşünce insanıdır. Amcam öyle bir insandı ki şuarası burası demez, nereye davet edilse giderdi. Bunu çoğu zaman anlayamadım. Hep kendi kendime "Amca otur biraz, her çağrılan yere gitme; yazık, yoruluyorsun." derdim. Derdim ama o yine de giderdi. Türkiye'yi bırakın yurt dışından bile her davete iştirak etmeye çalışırdı. Galiba "Davete icap sünnettir" düsturuyla hareket ediyordu. Mekânı cennet olsun!.. Nedendir bilmem, bana hep "at hırsız" ve "sarı" derdi. At hırsız geldi, at hırsız gitti... Merak edip de "Amca, neden at hırsız?" diye sormadım. Bir de Abdurrahim amcamın oğlu Enderhan'a da "at hırsız" derdi. Aslında hoşuma da giderdi. Sarı da değilim. Diğer akrabalarımın bakarak daha bir sarıya çalar simam vardır. Bizim oraların insanı genelde esmer tenli

olur, galiba buna istinaden “sarı” derdi. Çocukluğumda nadir de olsa bize gelirlerdi.

Biz Kahramanmaraş’ın, Göksun ilçesinde ikamet ederdik. Kendileri ise Kahramanmaraş merkezde. Gün ışımadan bana gazete aldırırdı, hem de dört beş adet. Tek gazeteyle yetinmez diğerlerine de bakardı. Galiba haberleri okur kendine göre değerlendirme yapardı. Bir defasında amcamlarda kalıyorum. Telefonun bugünkü gibi android ya da dijital olduğu zamanlar değildi, elle çevrilen ve aradığın yeri postane aracılığı ile bağlatılan dönem. Paralel iki telefon varmış yani; bunu o zaman bilmiyordum. Kimi aradım hatırlamıyorum, tuşları çevirdim. Tabi yan odada telefonu çevirdiğim belli oluyormuş. Aradığım kişiyle konuşamadım. Bir süre sonra amcam geldi, “Sen hayırdır, nereyi aradın?” dedi. Tabi izin almadan arama yaptığım için utanmış ve mahcup duruma düşmüştüm. Aradığımı inkâr ettim. Ben aramadım, dedim. Gülerek yüzüme baktı. Tamam, at hırsızı öyle olsun, dedi. O gün ne kadar utandığımı anlatamam. Yine amcamlardayım, o dönemde elektrik süpürgeleri müthiş bir icattı. Amcamlarda yoktu. Herhalde o dönemde herkesin evinde gırgır dediğimiz halı kilim temizleme gerecinden vardı. Elle tutulan plastik olandan değil, uzun saplı ve metal olan... Ben de güya yardım olsun diye o gırgır ile temizlik yapmaya başladım.

Önüme çıkan bir çorabı da gırgırladım. Baktım gırgır ilerlemiyor. Hemen yerine bırakıp oturdum. Rahmetli, biraz sonra çorabını aramaya başlamaz mı? Tabi ben gırgırın açıldığını bilmiyorum. Yengeme, kuzenlere çorabını sorarken ben kenarda sessiz sessiz oturdum. Korktuğumdan çorabın nerde olduğunu tabi ki söylemedim. Biraz sonra yengem geldi, gırgır eline aldı, hareket etmediğini anlayınca ters çevirip içini açtı. Tabii önce çorap çıktı. Ama ben öyle şaşkın ifadeyle bakıyordum ki... Kocaman demir makinene açılıyor ve içinden çorap gayet normal karşılanarak çıkarılıyordu. Geçmiş günler her daim güzel ve özeldir. Bir daha geri gelmeyeceğinden olsa gerek...

“İhlamurlar çiçek açtığı zaman / Ben güneş gibi gireceğim her dar kapıdan / Kimseye uğramam ben sana uğramadan / Kavlime sadığım, sâdıkam sana / Takvim sorup hudut çizdirme bana / Ben sana çiçeklerle geleceğim / İhlamurlar çiçek açtığı zaman” dedi ve rahmeti bol olan Rahman’ına gitti. Rabb’im merhameti ve mağfireti ile muamele eylesin! Abdurrahim ve Ertuğrul amcalarıma da Mevla’m rahmeti ile muamele eylesin!..

*Hamurum mayalandı ve benim acelem var
Yüzüm ak gitmek için bugünden acelem var*

Yüzü tertemiz gitmek her kişiye nasip olmaz.
Mekânın cennet olsun amca!.. 🍌

AFRİKA'NIN GÖZYAŞLARI

Veli DALBUDAK / şiir

Her zamanki gibi alışılmış
ürkek bir ceylan bakışında
zafer kazanmaya yeminli gözlerde
akan Afrika'nın gözyaşları

Çok sıcak toprakların
dipsiz ormanlarında
aslanların parçalamaya hazırlandığı
en güçsüz zebranın
yenilgiye hazırlanan nemli gözlerinden
akan Afrika'nın gözyaşları

Birkaç kabilenin
başına buyruk saltanatında
hoyrat ellerin boğazına sarıldığı
nefesi tıkanmış kavruk adamın
derdini anlatmaya çalışan kederli gözlerinden
akan Afrika'nın gözyaşları

Sırtına bağladığı çocuğu
göğsünde emzirdiği bebeği
başında taşıdığı çamaşır leğeni
ile dere kenarına inen
meşakkat kraliçesi güzel kadının
yaşama tutunmaya çalıştığı buğulu gözlerinden
akan Afrika'nın gözyaşları

Tozlu ve sıcak bir öğleden sonra
yalınayak şut çekerken taştan kalelere
oyun içinde oyun olduğunu bilmeden
dünyayı sırtından atıveren
sümüğü akan sıska çocuğun
umut dolu gözlerinden
akan Afrika'nın gözyaşları

Efendi olarak dünyaya gelmiş
olmanın mağrur sevdasına tutulmuş
parçalayarak yiyen bir aslan edasıyla
kıtanın el değmemiş her şeyine
dokunmuş
kara vicdanlı beyaz adamın
saklamaya çalıştığı kirli ellerinden akan
Afrika'nın gözyaşları değil
KAN.

BİR KEDİNİN AĞRILARI

Fuad CAFERLI / şiir

Maziye bakmak
balık olmayacağını bildiği taktirde
aksine yüzmek isteğidir

Bu gün dünden,
yarınsa şimdiden
daha hüzünlü olmak zorunda mı?

Giderken evlerin kapısına kilit,
Sobasına sevgi atanlar
Yokluğa meydan okuyanlardı
Aslında yağın yağmur değil, kadın,
Bacaya aşık olmuş bir kedinin ağırlarıdır

ŞIMARIK GÖKYÜZÜ

Hasret ŞERARE / şiir

Uzun bir yol, sırtında ceketin
Bavulsuz, parasız, yalnız.
Elinde uçurtma, içinde büyümeyen çocuk
Uçurtmanın ipleri kısa
Çocuğun ruhu özgür.
Uçup gitsin bir kuş gibi
Her ikisi de semada
Mavi yeşil pembe mor
Şımarık gökyüzünü öpmeyi unutma.

Önünde bir dilek ağacı
İçinde bitmeyen yaşam kırıntısı
Elinde bir dilek çaputu
Her biri bir hayâl kutusu.
Boynu bükük ağacın
Arzular olmuş derya
Mavi yeşil pembe mor
Kovulan yaprağa sarılmayı unutma.

Avuçlarında kelebeğin kanadı
Sürüklüyor çiçek bahçesine
Kokuyor her taraf gül, lale, menekşe
Uzanıp yere sere serpe
Çekiyor toprağı üstüne papatya
Mavi yeşil pembe mor
Çürüyen toprağa ağlamayı unutma.

NAZ

Ekrem MÜFTÜOĞLU / şiir

hiç oturasın gelmez ya bazen kırıp dökmek istersin tüm varlığı
ve tam o esnada oturmaktan başka çaren yoktur
ve kös kös oturup izlersin aynaları
aynalar cevap veremez sorulara
ama soruları ünlüdür aynaların
aynalar kim ki böyle kindar insanlara kindar yüzlerini göstermekle meşgul
galiba boş yine aynaların önündeki seslerin yansımaları

anladım ki boşa uğraş vermekte üstümüze yok yine
çünküsünü sormam çünkü çünküsünü ben de bilmem ama tezat anlayışlara
hakimim bugünlerde
zira şiir niçin nazım bilmem mesela ama nesir niçin nesir bir dolu açıklama

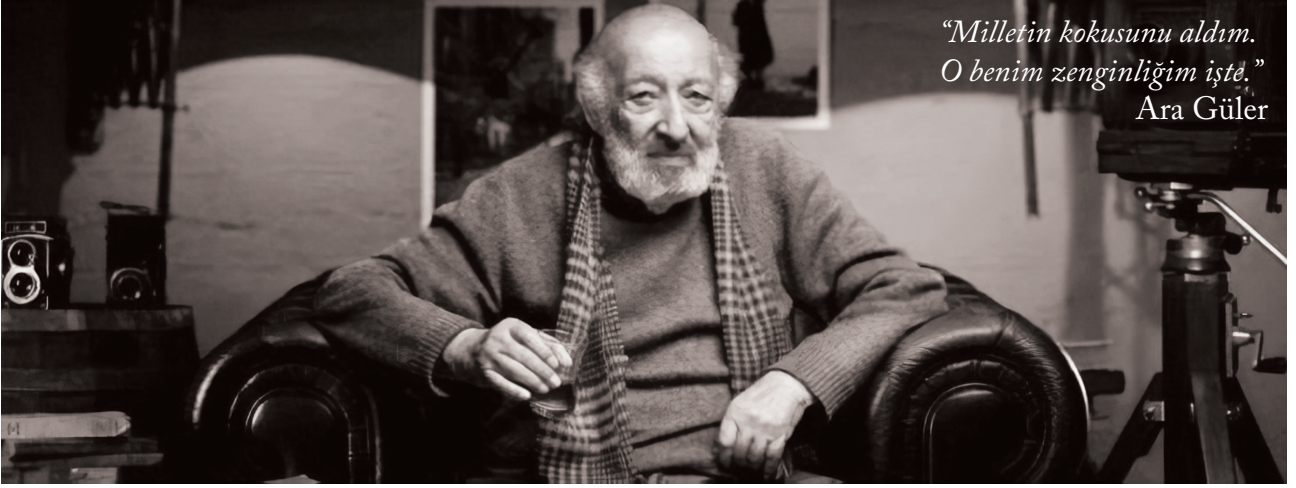
neyse diyelim bu gece sabah olsun yoksa iyice kararacak hava
karanlıktan boğulmak da hazin bir son olsa gerek insana
çünkü neden çünkü bilmem ama var bu işte yine hayret ettirgen
bir hareket amenna

burası niye böyle aydınlık yine oysa
o değilse büyük arıza

ÇIĞLIK

İbrahim AKÇAY / şiir

Aheste bir çığlık geçiyor karşı kıyıdan
Ama biraz da ürkek
Biraz da kaygılı
Sanki çok çile çekmiş gibi
Sancılı
Bu koca şehrin büyüüne kapılmıştı
Önce bulutlara karıştı
Sonra da yağmur oldu kulaklara
Çığlık ki durmuyor hiç
Durduramıyor bu sesi
Beton, tahta, kerpiç
Saat kulesinde duyuldu sonra
Akrebi çevirdi
Ve yelkovanı devirdi
Çığlık ki ne çığlık
Göklerde kalmadı derman
Su üstüne çıktı balıklar
Anladım ki bu şehirden kaçmak gerek
Ya da çığlıkla yaşamak
Çığlıkla dost olma ümidimle
En güzeli bu şehirde yaşamak
İşte şimdi yürüyorum kaldırımında
Tek fark var
O karşı kıyıda

*"Milletin kokusunu aldım.
O benim zenginliğim işte."
Ara Güler*

ARA GÜLER

Gülsüm KUŞ / anma

O, MAZİDEKİ İSTANBUL'U ATIYE TAŞIDI. ORHAN VELİ'NİN GÖZLERİ KAPALI DİNLEDİĞİ İSTANBUL'U, DEVRİN HALKINI VE SÜLEYMAN EFENDİLERİ, ARA GÜLER'İN FOTOĞRAFLARINDA BULURDUK.

“İstanbul’un Gözü” olarak anılan usta fotoğrafçı Ara Güler’in aziz hatırasına, İstanbul’un Beyoğlu semtinde 1928 yılında dünyaya gelen dünyaca ünlü Türk foto muhabiri Ara Güler 90 yaşında hayata gözlerini yumdu. Ara Güler, lise yıllarında sinema sektöründe çalışırken bir yandan da Muhsin Ertuğrul’un tiyatro kursuna başlamıştı. O yıllarda rejisör veya oyun yazarı olmak istiyordu. İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi’nde okuduğu yıllarda ise Yeni Türkiye Gazetesi’nde gazeteciliğe başladı. Babasının armağanı olan fotoğraf makinesi ile mesleğe başlayan usta fotoğrafçı yıllar geçtikçe ortaya koyduğu eserleri ile büyük bir dikkat çekti.

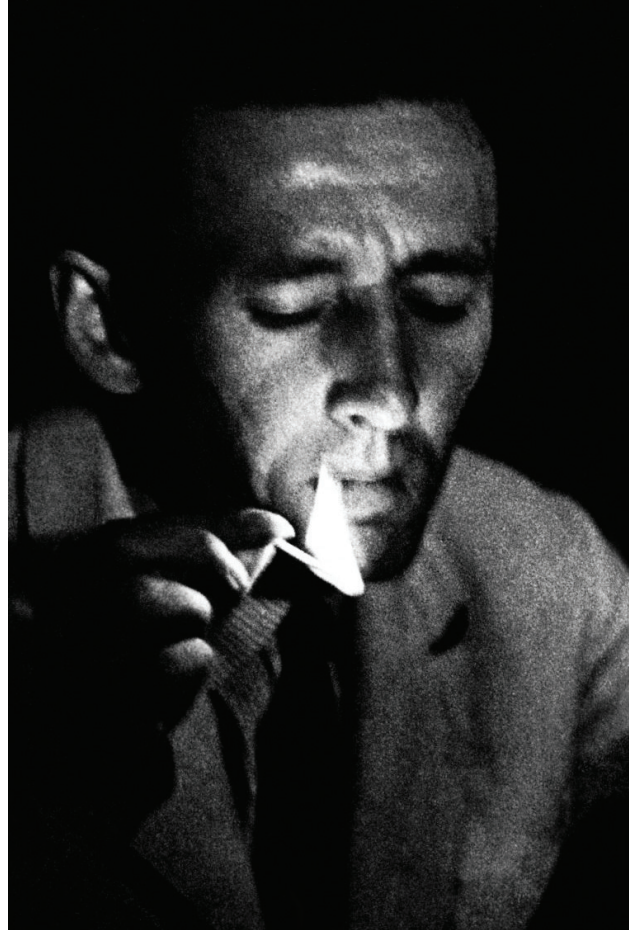
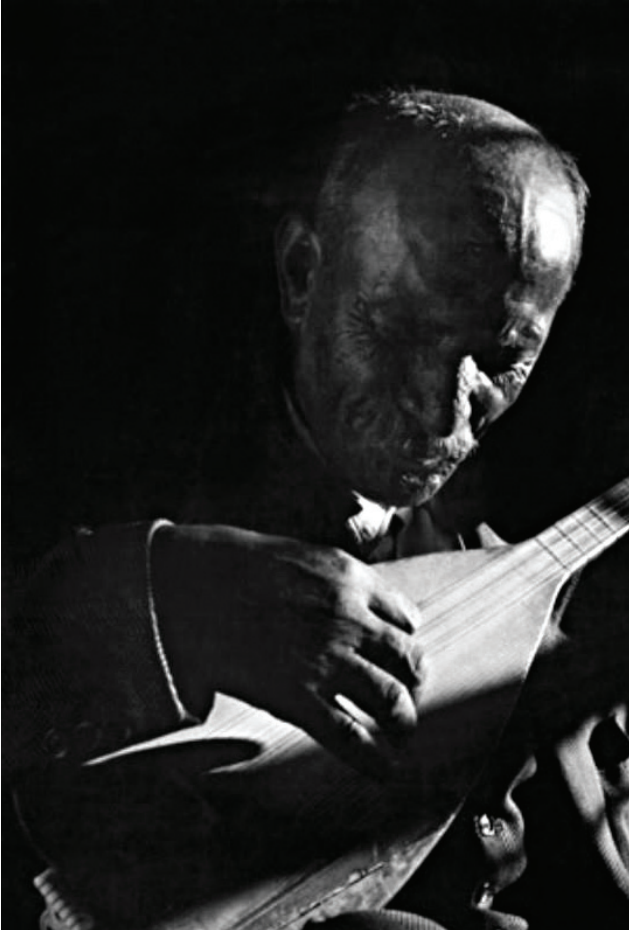
Kendisini fotoğraf sanatçısı değil, foto muhabiri olarak ta-

nımlayan Ara Güler, fotoğrafı gerçeklik olarak görür. Fotoğrafların, insanların hayatlarını anmalarını sağlaması gerektiğine inanır ve fotoğrafın resmi bir belge olduğunu belirtirdi. Bir programda söylediği “Fotoğraf çeken adamlar, televizyoncular, kameramanlar bütün bunlar otomatikman bir şeyi belgeliyoruz. Devrimizin bilmeden tarihini yazan adamlarız biz.” sözleriyle de bu düşüncesini destekler. Fotoğraflar onun için, anı olduğu gibi yansıtır ve üzerinde oynama yapıldığında artık gerçeklikten uzaklaşırdı. Bu yüzden fotoğrafların gerçekleri söylediğini ama fotoğraf sanatıyla yalan söylenebileceğini düşünür ve fotoğraf sanatına itibar etmezdi.

O, mazideki İstanbul’u atıye taşıdı. Orhan Veli’nin gözleri

kapalı dinlediği İstanbul’u, devrin halkını ve Süleyman Efendileri, Ara Güler’in fotoğraflarında bulurduk. Sait Faik hikâyelerinde karşımıza çıkan bugün unutulmaya yüz tutmuş mahalle ve kahvehane kültürünü, İstanbul’un balıkçılarını onun gözlerinden gördük.

Ara Güler, dünyanın en iyi fotoğrafçılarından. İstanbul ve Anadolu’yu fotoğraflamanın yanı sıra dünyaya açılmış bir fotoğrafçı olan Ara Güler daha genç yaşlardan itibaren önemli çalışmalarda yer aldı. 1958’de Time-Life, Paris-Match ve Der Stern dergilerinde Yakın Doğu foto muhabirliği görevini üstlendi. 1961’de Hayat Dergisi’nde fotoğraf bölüm şefi olarak çalışmaya başladı. Birçok dergi ve gazetede önemli görevler yaptı. Yeni Gine, Hin-

» Ara Güler'in objektifinden Âşık Veysel ve Orhan Veli Kanık

distan, Pakistan, Kazakistan ve İran gibi ülkelere fotoğraf görevleri için seyahat etti. Çalışmaları ile önemli övgü ve ödüllere sahip oldu. 1962'de Almanya'da sadece beş kişiye verilen "Master of Leica" unvanını kazandı. Beş yıl sonra Japonya'da "Photography of the World" antolojisinde Richard Avedon ile birlikte bir dizi fotoğrafı yayınlandı. Dünyanın birçok kentinde fotoğrafları, albümleri sergilendi. 1979'da Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin foto muhabirliği dalında birincilik ödülü, 2000'de Fransa Légion d'honneur nişanı ve 2005'de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Kültür Sanat Büyük Ödülü gibi birçok ödül kazandı. Güler

ayrıca *Fotoğraflar, Ara Güler'in Sinemacıları, Sinan (Architect of Soliman the Magnificent), Bir Devir Böyle Geçti, Kalanlara Selam Olsun, Ara Güler: Fotoğraflar* gibi birçok kitap hazırlamıştır. Hakkında *İstanbul'un Gözü, Der Fotograf İstanbuls Ara Güler* adlı belgeseller yayınlandı. Ağustos 2018'de fotoğrafçının kişisel eşyaları, fotoğraf makineleri, basın kartları ve koleksiyonlarının ücretsiz olarak sergilediği "Ara Güler Müzesi" Şişli'de açıldı.

Fotoğrafın efsane ismi Ara Güler, hem Türkiye'de hem de dünyada önemli isimlerin portreleri için deklanşöre basmıştır. Churchill'den Salvador Dalí'ye, Bertrand Russell'dan Indira Gandhi'ye, Pablo Pi-

casso'dan Alfred Hitchcock'a kadar birçok ismin fotoğrafını çekmiştir. Edebiyatımızın önemli isimlerinden Muhsin Ertuğrul, Orhan Kemal, Nazım Hikmet, Orhan Veli Kanık, Âşık Veysel, Orhan Pamuk gibi birçok isim onun çektiği portrelerdeki hâlleri ile hafızamıza kazınmıştır.

Büyük sanatkar Ara Güler, fotoğrafları ile çağları aşarken dünya gerçeklerini yüzümüze birer fotoğraf karesi olarak vuruyor. Hem de her fotoğraf karesi gerçekliğinden kopmadan birer sanat eserine dönüşüyor. Türkiye'de fotoğrafçılığın çığır açıcı isimlerinden biri olan Ara Güler, yeri dolduramaz bir isim olacaktır. Ruhu şad olsun. 🍷

ÇİKOLATA SAVAŞLARI

Yüksel BULUT / hikâye

BÜYÜKLERİN DÜNYASINDA KÜÇÜK OLMAK ÇOK ZOR VE BİLİYOR MUSUN,
KÜÇÜKLERİN DÜNYASINDA DA BU DURUM BÜYÜK OLMANIN ZORLUĞUNA
DAYANIYOR...

“Çocuklara inanıyorum ben...” diyordu, “henüz insanlıktan payını almaya devam eden çocuklara... Mesela ışıklarda arabalarımızla egzoz dumanına boğduğumuz, içinde dım tıs dım tıslı müzikler dinlediğimiz ve penceremize yaklaşan ufaklıkların ‘Su alır mısın ağabey, mendil alır mısın abla?’ söylemlerini, camımızı keskin manevralarla kapatıp nevi şahsımıza münhasır el kol hareketlerimizle küfrederek gibi üzdüğümüz o çocuklara... Yoksa büyükler çok can sıkıcı olabiliyor...”

Sen şimdi diyorsun ki bunları neden anlatıyorsun, nereden çıktı şimdi tüm bu lakırdılar da...

Gözlerimdeki şaşkınlığı sözlerinin dikiz aynasından görmüştü Rüstem... Bizim

Rüstem, bir tuhaf adam... Bu çocuk meselesi de neydi, anlayamamıştım ilk başta ama biz de sığ adamlar değildik. Bir kere Sadri Alışık hastasıydık; ikimiz de duygulu adamlardık yani. Tamam, bazen dururdu saksı ama anlardık da duygusu Nirvana’ya bilet kesen her candan. Bu yüzden en iyi arkadaşım, en iyi arkadaşıydım da ya zaten. Bazen tek anlaşılabildiği büyüğün ben olduğumu düşünürdüm: Ulan Rüstem, derdim; tut ki be oğlum, tut ki ben yokum lan, geldi talihsizliğim pat diye dayandı bahtımın perçemli sokağına; çat! Bir kamyon, bir tır; lan işte her ne püsürse! Bak, ertesi güne uzayan bir cesedim şimdi morgun soğuk bira şişeleri tadında ama konuşmuyorum, hiç tadım tuzum

da kalmamış... Gözlerim yeni kavgadan çıkmış gibi mor ama sen ilk kez: “Oğlum, ne dayak yedik be!” diye dalga geçmiyorsun, geçemiyorsun... Gitmişim lan işte; gitmişim iki besmele, bir Fatiha çakmışlar ki arkamdan sorma. Sonra herkes kendi işine, herkes yine kendi gücüne; belki bir anam unutmaz beni sonsuza... Ya sen lan... Sen unuttur musun demiyorum; ne yaparsın? Kime döker hüznünü, kiminle tokuşturursun acılarını?..

Hiç unutmuyorum, bizim Rüstem gayet havalı:

“Hüznün seviyesini yükseltmesene lan p...” demişti. “Asıl sen bensiz yanmayı göze aldıysan ben cennete gidiyorum arkadaş! O... Ne demiştin kamyon, traktör ne püsürse lan işte, ÇAT!”

İşte böyle de hakikatli dosttu Rüstem...

Sözcüklerinin dikizinden çekti röntgeni, gömdü gözleri birasına, sonra bardağında yüzen balığa sanki: “Bak, dinle...” dedi, Rüstem. Ben ki bu adamın en yakını, canı, sırdaşı her ne zıkkımıysam işte; Ali. Bazen bu hergelenin halet-i ruhiyesine sıkışıp kalıyordum. Anlamıyordum ya hu. Durdum, birkaç parça düşündüm, bardakta sanki harbiden bir canlı varmış gibi merakla baktım içine; sanki bir üçüncü hergele varmış gibi söyledi Rüstem. Ama dedim ya saksı bu; bazen pencereden düşer dağılır, bazen kedi olur dört ayağına iner; işte bizim saksı ikisinin ortası oldu yine, kırılmadı ama çatladı. Geç anladım sesin çağrışımını: Ne diyordu Orhan Veli’m: “Ah bir de rakı şişesinde balık olsam...” E biz de haklıydık tabii; kaç defa rakı içmişim ki hayatımda? Rüstem iyi içerdi ama şans işte bütçesi biraya denk etmişti o akşam. Başladı Rüstem balıkla konuşmaya... -Bu balık meselesini bir daha açıklamayacağım.-

“Büyüklerin dünyasında küçük olmak çok zor ve biliyor musun, küçüklerin dünyasında da bu durum büyük olmanın zorluğuna dayanıyor... Şu ışıklardaki çocuk meselesinden vitesi boşa alayım istiyorum...” diyordu. Doğru örnek tutturmuştu bizimki. Saldı vitesi yokuş aşağı; tüm kararlılığında freni patlak bir kamyon gibi geliyordu şimdi sözcükleri...

“Gece dönmüşüm, balıktan. Bilirsin beni. Haftada bir katili olurum denizin ama huyum kurusun küçük balıklara da acı-

rım, bağışlarım hani onları ülkelerine...”

Bizim Rüstem’in sırf ülkesine bağışladığı balıklar bugünün Türkiye’sinde parti kurar, %10 seçim barajını geçer, meclise yazdırır adını da ilk fırsatta devrim bile yaparlar ama ertesi dakikasında unutulur Rüstem’i; balıklar öyledir; vefası uzun ömürlü hiç balık görmedim ki ben. Bazen televizyonu açarım, bir balık konuşuyor olur hep; “vaat, vaat, vaat” diye solur denizin yüzeyinde havayı. Şeytan der ki çek misinay: “Fuşşuuuuuu fuşşuuuuuu!” Ama bizim Rüstem olsa “Balıklara inanıyorum ben,” der; “henüz hayvanlıktan çıkmamış olan balıklara... Denize...” Bizim Rüstem böyledir işte, bir tuhaf adam... Neyse yine çok limon sıktık bizimkinin üstüne; bugün okusa “Ulan Ali, iki satır konuşturmamış, hep sen konuşmuşsun ne bencil adamsın lan, sen.” derdi... İyisi mi mikrofona geri uzatalım şimdi şu hergeleye:

“Yine de iki çipura çekmişim, nah şu kadardan. -Birer kilosu vardı eminim- Dedim ki bugün doyduk! Atladım bizim asfalt kayığına, bastım geldim. Bizim şu otoban çıkışına vardım da duruyorum; ışıklardayım tabii. Şu Buca çıkışı hani... Tek araba benim duran, ardım zifiri... Hâsılı bir çocuk yanaştı cama; çocuk mu bebek mi hâlâ şüpheliyim... Dedi ki: ‘Ağabey, sen de çatını bizim gibi yanında taşıyorsun ama sen başını kaldırdığında yıldızları göremezsin ki böyle, oysa bize hep açık hava sineması gibi... Ablam bana hep onlara kana kana bakabileceğimizi söylüyor çünkü

kimse bunun için bizden para istemiyormuş ama bazen sıkılıyorum da... Sahi, sen hangi savaştansın ağabey, böyle modern bir savaşın olduğu için çok şanslısın, belki sizde ölenler geri bile dönüyor olabilir çünkü bizimkileri ben hiç görmedim... Ablam onların yıldızlardan bile daha uzak olduklarını söyleyip duruyor; sanki ne marifet, benim boyum bir karış ağabey nasıl uzanırım annemin eline, babamın omzuna... Büyükle ne kötü değil mi ağabey? Büyüklerin oyunuymuş bu, ablam söyledi. Ablam her şeyi bilir benim; tam 10 yaşı var çünkü... Büyüklerin oyunu bazen çok can yakıcı olabiliyormuş. Ama sen şanslısın, ne güzel...”

“Düşünebiliyor musun Ali, bizim asfalt kayığı benim çatım olmuştu... Ve bu modern bir savaşta olmamdan kaynaklanıyordu... Anladığıma göre ailesinin üçte ikisini savaşta kaybetmişti; orada burada yaşıyor, ablasının ışıklarda eline geçtiği mendildi, suydı ne püsürse sattıklarıyla birkaç parça şey giriyordu midelerine... Annesinin elini özlemiş bir çocuk, babasının omuzlarında gezmesi gerekirken ışıklarda neden durduğunu bile bilmeden gelip masumca seninle muhabbet kuruyor, para bile istemiyor. Hem ne yapsın ki parayı; yıldızlar bedava onun için... Orhan Veli duysa bu çocuğu, o şiiri baştan yazardı... Sonra durdu, düşündü; ‘Ağabey,’ dedi, ‘sen hâlâ hangi savaştansın söylemedin ama?’ Ben ki afallamışım. O kadar hüznü cilalı kitaplar okumuşum ama inan Dosto bile bu denli etkilememişti beni.

Ama bu çocuk...” dedi Rüstem; hüznü gitgide sallanıyordu loş ışığın masasında... “Bir başka hayat, bir başka zaman gibi... Bazı insanlar yanlış zamanda yanlış yerde olurlar. Onlar bence yalnızca çocuklardır. O çocuk da onlardan yalnızca bir tekiydi. Yanlış zamanda, yanlış yerde olmak zorunda kalmıştı. Erken kaybetmek diye işte ben buna derim Ali... Büyükler Ali, büyükler çok haylazlar...” Bir silkelendi Rüstem, ovuşturdu gözlerini, çocuğun sorusuna şöyle yanıt verdi: “Çikolata savaşları... Ve biz kazandık...” dedim.” dedi. Torpidoda duran bayram çikolatalarından tutuşturdu eline; çikolataya gözleri ışıldadı, araya sıkıştırdığım kâğıt müsveddesinin ise ne anlama geldiğini dahi bilmiyordu tam daha... Durdu, bir baktı bana; öyle bir bakmak ki, gözlerindeki o samimiyete tut, aç iki çift tırnak, al ya hu o bakışı, o gülümseyişi aralarına... Bak ne diyorum sana, Dosto’da bile yok böylesi alıntı! Rüstem hüznün girdabında dönerken aklına birden geliveriyor: “Tabii, ben bu arada bayağı uzun kalmışım ışıklarda, nerden baksan iki üç yeşili kaçırmışım çünkü bunu ardıma yeni yaşmakta olan lüks aracın dım tıs dım tıslı müziğinden, klakson ve selektörlerinden ayırıyorum. Sonra çocuk bir an çekildi gözümün önünden, kayboldu; dikizden görüyorum ama yine. O lüks araca koşuyor ama biz büyük-

lerin yürüme hızıyla düşün... ‘Çatın ne de güzel; sen hangi savaştansın be ağabey?’ diyordu... Az çok duyuyordum bizim ufaklığı çünkü arkamdaki teresin müziği sona gelmiş ve kırmızı yeniden yanmıştı. Yani klakson, selektör hava cıvaydı tüm konforize koltuğunda şimdi. Ama herifteki el kol hareketlerini görünce yüzündeki merhametsizliğin ta kendisini tahmin etmek hiç güç olmadı benim için... O ancak sağlam kitaplarda yer alabilecek kadar güzel cümlelere benzeyen gözlerini ve gülümseyişini kırdıklarını gördüm. Sonra yine dandandı o kahrolası yeşil ışık ve tabii arkamdaki klakson, selektör çılgınlığı da... Uzaklaşmak zorunda kalırken gözüm hep dikizde, o çocuktaydı: Yıldızlara bakıyordu, bir ara elini göğe uzattığını gördüm; annesini özlemişti be Ali...”

Rüstem zor tutuyordu kafasını, ha sızdı ha sızacaktı; ben o kadar içmemiştim ama içmiş kadar etmişti beni de hergele. Örnek diye başladığı geçen gecenin realitesiymiş meğer...

Durdu, durdu: “Yıldızlar Ali, yıldızlar...” dedi, “Onlar bedava... Ve büyüklerin oyunu bazen çok can yakıcı oluyor...”

Her gün evinden ışıklara giderken öldü Rüstem. Daha 25’inde, çakı gibi Rüstem... “Yeşil ışıktı” geçen bir şoförün tamponundan sekerek can verdi... Hani bilirsiniz; ÇAT... Söy-

letmeyin işte... Kabahati de bizim hergeleyle yazdı sayın devlet dairesi büyükleri... Ne de olsa alışmış Rüstem yeşilde durmaya... Onlar da durur sanmış olsa... Kaldırıldığı hastanede ise elinde sımsıkı tuttuğu bilmem ne marka çikolata bulmuşlar; son nefesinde öyle sıkılmış ki patlatmış paketi de, akıtmış iyice elinden sızan karayı... Bana haberi geldiğinde: “Ben Rüstem gelse de şu dünya kupası maçlarının özeti birlikte izlesek.” diye düşünüyordum... Ama ben nereden bileyim herifin başka maçlara kombine kestiğini... Beni satıp Galatasaray tribününe geçmek gibi bir şeydi bu... Yarım bıraktı hâsılı bizi hergele; iki kişilik öfkeden, sevinçten, hüzünden... Ama ben sırf onun için hâlâ çıkan bütün kavgalarda “İki kişilik dövün ulan beni!” diye bağırıyorum, sonra oturup:

“Ne dayak yedik be Rüstem, he?” diyorum.

Tabii tık yok...

“He!...” diyorum ben de “He...”

Torpidomda aynı marka çikolatalar... Şimdi gidişinin her arifesinde ritüeller büyütüyorum ışıklara... Bilirsiniz işte; klakson sesleri, selektör çarpmaları ve şansım varsa iyice iliklerime kadar çekebilmek için sırf Rüstem’i o dım tıs dım tıslı şıkıdım gençlik de...

Şans işte...

YETİŞTİRME YURDUNDA

Mesut İlkay YANIK / hikâye

ÜÇ ARKADAŞ, YEDİ YAŞINDAN BERİ BERABERDİLER. SENELERCE KORUYUP KOLLADILAR BİRBİRLERİNİ. ÜÇÜNÜN DE HAYATA KARŞI SERT VE İNTİKAM İSTEYEN BİR DURUŞLARI VARDI.

Dışarıda feci bir yağmur vardı. Hayli geç olmuştu. Ana kapının yurt bekçisi, kulübenin içindeydi. Çaydanlıkta kaynayan suyun buharı olduğu gibi buğulamıştı camları. Dışarıdan bakınca içerisi, içeriden bakınca dışarısı görünmüyordu. Enes, Kenan ve Oğuz iyice konuşup karar vermişlerdi sabahtan. Ne olursa olsun, kırı kırıp kaçacaklardı bu gece. Dışarıda hür, kocaman ve ümitli bir dünya onları bekliyordu. Daha güzel olacaktı her şey.

On altı yaşındaydılar. Üçünün de gözlerinin içinde bin bir hayalin, bin bir ümidin ışığı yanıp sönüyordu. Üçünün de öyküsü başka ama kaderlerinin birleştiği zemin aynıydı. Enes, bir cami avlusunda bulunduktan sonra yetimhaneye konmuştu.

Kimsesizdi doğduğundan beri. Kenan'la Oğuz ise sonradan düşmüşlerdi yetiştirme yurduna. Kenan'ın annesi, o daha iki yaşındayken ölmüştü. Sigara kaçakçısı bir babası vardı. Yedi yaşına kadar onunla yaşadı. Fakat babasını da kurşunlayarak öldürdüler gözlerinin önünde. Ardından burası... Oğuz'un babası ise meçhuldü. Bir hayat kadınıydı annesi. İçinde bulunduğu vaziyetten dolayı ilkokula başlayacağı sene yurda vermişti oğlunu. Küçükken sık sık ziyaret gelirdi. Fakat Oğuz, büyüdükçe iyice tanıdı ve utandı annesinden. Bir daha görüşmek istemedi.

Üç arkadaş, yedi yaşından beri beraberler. Senelerce koruyup kolladılar birbirlerini. Üçünün de hayata karşı sert ve intikam isteyen bir duruşları

vardı. Kantinin duvarında asılı küçük televizyondan seyrettikleri yıldızlarla dolu dünyaya ve o dünyanın daima tebessüm eden insanlarına karşı, içten içe kin besliyorlardı. Yurttan kaçıp herkesle savaşmalıydılar, en büyük olana kadar. Kendileri ve bütün arkadaşlarının ayrı ayrı acılar çektiği dünyada, başkalarının sürekli mutluluk içinde yüzmesi dokunuyordu kanlarına.

Yurttaki diğer çocukları düşünüyorlardı. Her birinin başına öyle felaketler gelmişti ki vicdan sahibi kim varsa duyduğunda ürpermemesi mümkün değildi. Fakat televizyonun içindeki insanların, haberi bile yoktu olup bitenlerden. Belki de biliyor ama umursamıyorlardı. İnsanlara adil davranmayı çoktan bırakmıştı hayat. Adalet yeniden

tesis edilmeliydi. En azından bu uğurda savaşıma cesaretini gösterecek birilerine ihtiyaç vardı. İşte o birileri, tam da kendileri olmalıydı. Çünkü hayatta kaybedecek bir şeyi bulunmayanlar, cesarettten yana tereddüt etmezler. Onlar, kaybedecekleri ne varsa zaten seneler önce, çok küçükken yitirmemişler

miydi? Kaybetme çağı kapanmış, kazanma vakti gelmişti artık. Fakat önce özgürlüklerini kazanmalıydılar.

Yan yana uzatılmış soğuk ranzaların arasından, kimseye fark ettirmeden geçip koridora çıktılar. Koridorda nöbetçi öğretmeninin odası vardı ama uykuya dalmıştı çoktan. Rahatça

geçtiler kapısı açık odanın önünden. Oğuz dalgındı. Apaçık bir şey düşünüyordu. Bu düşüncenin ağırlığı, yavaşlatıyordu adımlarını. Geride kalınca ona döndü arkadaşları. Enes etrafı kolluyorken Kenan usulca seslendi:

“Ne duruyorsun? Biri uyanmadan çıkalım şuradan.” Ama

İBN ECÂ SEYAHATNÂMESİ

Ufuk AYKOL / inceleme

KİTABIN EN İLGİ ÇEKİCİ NOKTALARINDAN BİRİ İBN ECÂ'NIN ELÇİ OLARAK GİTTİĞİ AKKOYUNLU DEVLETİ'NİN HÜKÜMDARI UZUN HASAN İLE YAPTIĞI DİN VE TARİH SOHBETİDİR.

İbn Ecâ et-Türkî'nin özgün adı *Kitâb fi Târih Yeşbek ez-Zâhiri* olan seyahatnâme türündeki eseri, Mehmet Şeker'in tercümesi ile *İbn Ecâ Seyahatnâmesi* adıyla Ötüken Neşriyat tarafından neşredildi. Günümüzde Orta Çağ Türk tarihi hakkında Türkçe kaynakların sınırlı olması bize bu eserin tercümesinin ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte eserin bir seyahatname olması hasebiyle, klâsik Orta Çağ Türk tarihi hakkındaki eserlerin yanı sıra önemli detaylar vermektedir.

Muhammed b. Mahmud b. Ecâ et-Türkî, Memlûklerde ordu kadılığı (kazaskerlik) yapmış, Sultan Kayıtbay döneminde yapılan Akkoyunlu Seferi'ne katılmış ve Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'a elçi olarak gönderilmiştir. Memlûklerde idarî

bir göreve sahip olan İbn Ecâ'nın hem Memlûkler hem Akkoyunlu devletleri hakkında verdiği bilgiler, siyasî ve idarî Türk tarihi için oldukça önemlidir.

Eserde Memlûk, Dulkadiroğlu ve Akkoyunlu devletleri hakkında tarihî, siyasî, dinî ve içtimâî bilgiler yer almaktadır. Bu sebeple Mısır'dan Doğu Anadolu'ya uzanan coğrafyada Türk hâkimiyeti ve yaşayışları hakkında verdiği bilgilerle dönemin ana kaynaklarından biri olarak kabul edilir.

Yukarıda kısaca değindiğimiz eserin önemi, mütercim Mehmet Şeker tarafından müellifin hayatı ile birlikte incelenmiştir. Bununla birlikte seyahatname içerisinde açıklayıcı ve bilgilendirici notlar bulunmaktadır. Bu notlar, hem dönem hem de bu iki devlet hakkında fazla

bilgi sahibi olmayan okur için açıklayıcı olduğu kadar, ileriye dönük okumalar için bir rehber vazifesi de görmektedir.

Kitabın en ilgi çekici noktalarından biri, İbn Ecâ'nın elçi olarak gittiği Akkoyunlu Devleti'nin hükümdarı Uzun Hasan ile yaptığı din ve tarih sohbetidir. Burada Uzun Hasan önce İbn Ecâ'ya soru sormuş ve cevabından memnun olması üzerine birkaç soru daha sorarak İbn Ecâ'nın cevaplarını dikkatlice dinlemiştir.

Mehmet Şeker'in dilimize kazandırmış olduğu, 15. yüzyılda Memlûkler ve Akkoyunlular arasında gidip gelen bir Türk elçisinin seyahatnamesi, vermiş olduğu tarihî ve coğrafi bilgilerin yanı sıra bu dönemde, bu coğrafyada yaşayan Türklerin zihin dünyasını göstermesi bakımından da ayrıca önemlidir. **■**

Oğuz yanaşmıyordu gitmeye. Diğer blokta kalan âşık olduğu bir kız vardı. Onu düşünüyordu. O kızın iri iri, yeşil yeşil gözlerinin çizgilerinde, yaşamaya dair ümit verici şeyler bulmuştu. Onu görmek için bahçede ve yurdun kütüphanesinde heyecanla dolaşırdı her sabah. Buradan kaçacağına sadece ondan ayrı kalacağı için hüzünleniyordu. Gitmeden önce son bir defacık görmeliydi. Gayet ciddi ve kararlı bir sesle:

“Bir daha döner miyiz dönmez miyiz belli değil. Zeynep’i görmeden gitmem.” diye konuştu. Sonra derin bir sessizlik... Enes ve Kenan birbirlerine baktılar. Oğuz inat etti mi o şeyi yapmadan durmazdı. İyi biliyorlardı. Enes kabul etmiş gibi eğdi başını. Fakat Kenan diretiyordu:

“Deli misin oğlum? Bu saatte kızların bloguna geçemeyiz ki. Onların oradaki bekçi, ana kapıda duran gibi değil. Bilmiyor musun şimdi fir dönüyordur girişte.” dedi. Ama Oğuz’un umurunda değildi:

“Olsun, bir yolunu buluruz.”
“...”

Binaların duvarlarına yaslanı yaslanı sessizce yürüyüp geçtiler diğer bloğa. Yağmur bütün kuvvetiyle devam ediyordu yağmaya. Islanmışlardı. Önce uzaktan binanın kapı girişindeki bekçi kulübesini yokladılar. Sessizdi etraf. Bekçi kulübesinin ışığı yanmıyordu. İyice yaklaşp

camdan içeri baktılar. Boştu kulübe. Şaşırdılar. Nereye gitmişti ki bu adam. Diğerleri düşünürken Enes:

“Ne duruyorsunuz? Fena mı oldu işte? Adam yok. Talih bizden yana bu gece. Yürüyün girilim içeri.” dedi. Yürüdüler. Büyük kapıyı yavaş yavaş aralayıp tek tek girdiler. Kızın bulunduğu oda üst kattaydı. Bir uçurum sessizliği sarmıştı koridoru. Bahçedeki direkte yanan lambanın pencerelerden içeri dalan cılız parıltıları dışında, tek bir ışık yoktu etrafta. Yürüyüp merdivenlerden yukarı çıkacaklardı ki bodrum tarafından birtakım gürültüler geldi. Biri bağırır gibi oldu sanki. Kulak kabarttılar. Sonra bir tokat, bir bağrış daha ve birkaç kovanın devrilme sesi...

Şaşırmışlardı. Aşağıda bir şeyler olduğu besbelliydi. Bize ne canım, diyecek hâlleri yoktu. Yukarıya çıkmaktan vazgeçip usulca indiler aşağıya. Bodrumdaki yangın kovaları yere devrilmişti. Yaklaştıkça birbirine karışmış insan nefeslerinin sesi işitiliyordu. En baştaki odanın kapısı yarı açıktı. Sessizce başlarını uzatıp baktılar. Sapsarı saçlarıyla bir kız yarı çıplak, sırtüstü yatıyordu masanın üstünde. Çırpınıyor fakat kalkamıyordu. Bekçi de oradaydı. Montunu ve gömleğini çıkarıp atmıştı kenara. Pantolonu dizlerindeydi. İçeriye birinin girdiğini fark etmedi bile. Çocuklar

gerisin geri çektiler başlarını. Kanları donmuştu sanki. Sonra birbirlerinden cesaret alarak küfürler ede ede daldılar içeriye. Saldırmaya başladılar.

Neye uğradığını şaşırmıştı bekçi. Kocaman, iri yarı bir adamdı. Yağ içindeki şişmiş karnı korkudan titriyordu. Alelacele çekti pantolonunu. Enes ve Oğuz çelimsiz çocuklardı fakat Kenan onlara göre uzun ve daha kuvvetliydi. Bekçi bir vuruşta Enes’i yere devirdi. Kalorifer peteğine vurdu başını. Kızcağız masanın üstünden kalkmış, ağlayarak giyiniyordu. Bekçi, Kenan’la boğuşmaya başladı. Yere düştüler. Kenan’ın boğazını sıkıyordu. Oğuz ne yapacağını bilemez bir hâldeyken birdenbire aklına dışarıda, yangın panosunda duran balta geldi. Fırladı hemen. Devrilmiş kovaların yanından geçip duvarda asılı duran baltayı kapıldığı gibi geri döndü içeri. Kenan mosmor olmuş, ölecekti neredeyse. Enes kalkamamıştı düştüğü yerden, başı kanıyordu. Oğuz hiç düşünmeden baltayı bekçinin tam kafasının üstüne yerleştirdi. Sonra bir daha... Bekçi kanlar içinde hareketsiz kaldı. Kenan, öksüre öksüre kalktı yerden. Enes’i de kaldırdılar. Kız artık ağlamıyordu. Korkudan şoka girmiş bir hâlde, ellerini avuçlarının arasına almış, diz çökmüştü. █

*“Garibim
Ne bir güzel var
Avutacak gönlümü
Bu şehirde,
Ne de tanıdık bir çehre;
Bir tren sesi
Duymaya göreyim
İki gözüm iki çeşme”*
Orhan Veli Kanık

BİR MİSAFİRLİK SERÜVEN

Merve KÖKEN / gezi

MARDİN’İ HEP FİLMLERDE, DİZİLERDE GÖRÜR, GİTMİYİ HAYAL EDERDİM. ARTIK HAYALİNİ YAŞAYAN BİR GEZGİNDİM.

Orhan Veli’nin bu şiiri içime işler. Yapayalnız çaresiz hissettiğim dönemlerde bir şarkı dinlemek, bir şiir okumak başkalarının da aynı duyguları yaşıyor olduğunu görmek üzüntümü hafifletir. Özdeşim bana iyi gelir, tabii bir de yolculuk... Bu yüzden hep çıkarım yollara, vururum kendimi tüm bilinmezliği ile

yeni maceralara. İnsanız en nihayetinde, şaşıtığımız çok olur. Ben de şaşıp kalakaldığımda yepyeni bir serüvenin içinde buluyorum kendimi. Bu seferkinin ismi Güney Kurtalan, yolum ise Gap Yöresi’ydi. Geçen sene yaptığım Doğu Ekspresi yolculuğunun tadı damağımda kalmışken yine bir tren düdüğü ile çıktım yola.

Trenin konforunu bilenler bilir; rayların sesi, yolda olmanın verdiği huzur bambaşka bir ruh dinginliği sunar insana. Bu defa o hazzı kompartımda tek başıma yaşamak istediğimden yataklı vagonun tümünü kendim için ayırdım. İyi ki de öyle yapmışım; müzik dinleye dinleye, düşünce düşünce, yaza çize 24 saatlik yolculuğum sonunda

› Zinciriye Medresesi

Darul Zafaran Manastırı

Batman'daydım. Batman'a adım atar atmaz inanılmaz yoğun bir sıcaklık yüzüme çarptı ama yolculuğum yeni başlamıştı. Mızıkçılık yapmak olmazdı. Dünya gözüyle Hasankeyf'i görecektim olmanın heyecanını hiçbir termometre ölçemezdi. İstasyondan bindiğim bir minibüs beni gizemli bir yolculuğa götüren sihirli bir aracıydı sanki. Geçmişte yaşanan acı tecrübeler ve yanlış stratejiler doğrultusunda Hasankeyf'in sular altında kalması çok yüksek ihtimal iken benim Hasankeyf'i görmemem ihtimal dahilinde bile değildi. Minibüsten indim ve dünya üzerinde var olduğum için, bu güzellikleri görebildiğim için beni buraya atan tüm tesadüflere teşekkür ettim. Sonra daldım mağaralara, geçmişin dehlizlerinde biraz kayboldum. Ancak bir süre sonra iş makinelerinin sesleri bütün büyüyü bozdu. Hasankeyf'te turistik

nitelikteki pek çok bölgenin bozulmuş olması yeterince canımı sıkmıştı, bir de iş makinelerini görünce mutsuzluğum katlandı ve ben de öteki rotama doğru yola çıkmaya karar verdim. Artuklu topraklarına yani Mardin'e gidecektim. Mardin otobüslerinin geçtiği yerde beklerken bir aileye doğru yerde durup durmadığımı sordum. Onlar öncesinde kendi aralarında Kürtçe bir şeyler konuştular sonrasında ise bana kendilerinin de Mardin'e gittiklerini onlarla beraber gitmek isteyip istemediğimi sordular. Bir anlık duraksamadan sonra tamamen hislerime güvenerek kendimi bu ailenin arabasında buldum. Çünkü kendi hâlinde bir ailenin bana bir zarar vermeyeceğini düşündüm. Öyle olacaksa da denemeye değerdi. Ama iyi ki de o arabaya bindim ve o aile ile tanıştım. Bu macera onlar sayesinde güzelleşti. Sevim Abla

ve Süleyman Ağabey, çocukları Mehmet'i ve Mehmet'in kuzenini üniversite sınavına getirdikten sonra Hasankeyf'te gezintiye çıkarmışlar. Benim öğretmen olduğumu söylememle birlikte ortam daha da renklendi ve Anadolu insanına has "öğretmeni el üstünde tutma" süreci daha da hızlandı. Arabada bir yandan çocuklarla soru çözüyor bir yandan da aile ile muhabbet ediyordum. Kısa süreli yolculuğumuz onların misafirperverlikleriyle çok güzel bir şekilde sona erdi. Hatta bu misafirperverlik öyle bir hâl aldı ki onlarda kalmamı dahi teklif ettiler ancak ertesi gün görüşmek üzere sözleştik ve ben oteleme bırakıldım. Sabah olduğunda erkenden kalkıp keşfe çıktım. Mardin'i hep filmlerde, dizilerde görür, gitmeyi hayal ederdim. Artık hayalini yaşayan bir gezgindim. Kürt, Arap, Süryani, Keldani bir sürü

etnik kökenin bir arada birbirlerine saygı ile yaşamlarını sürdürdüğü Mardin sokaklarındaydım. Kaybolmamanın neredeyse imkânsız olduğu sokaklarda peşime ufak bir sürü çocuk takılıyor, bana rehberlik etme teklifinde bulunuyordu. Ama bu macerayı içime sindire sindire kendim yaşamalıydım. İlk olarak Zinciriye Medresesi ile başladım serüvenime. Şehrin geneline işleyen klasik Artuklu mimarisinden payını almıştı burası. Hipnotize olmuş bir şekilde oradan çıkarken yine peşime bir çocuk takıldı. Bu defa kıramadım ve muhabbete başladık. Özellikle mavi kapılara dikkat çekmemi söyledi bana. Mavi kapılı evlerin Süryani evleri olduğunu, Süryanilerin akrepten korktuğu için böyle bir yöntem denediğini söyledi. Sebebini sorduğumda

ise akreplerin renk körü olduklarını, kırmızıyı ateş olarak algıladıklarını ve mavi kapıları da kırmızı sanıp uzak durduklarını söyledi. Bu olayın bilimsel gerçekliğini bilemem ama muhabbetinin çok güzel olduğunu söyleyebilirim. Beni Mor Mer-yem Kilisesi'ne bırakıp kendi yoluna doğru gitti. Ben de kilise görevlisiyle cemaatlerinin azlığı hakkında konuştuktan sonra oradan ayrılıp Mardin Müzesi'ne gittim. Yoğun bir kültür birikimi olan şehrin arkeolojik kazıları da aynı ölçüde yoğundu ve çok güzel yaşanmışlıklara tanık oldum. Çıkışta Müze Müdürlüğü'nün çocuklar yararına yaptığı bağış içeren hobilere bakındım ve Mardin'in geleneksel baskı tekniğini denedim. Eski PTT Binası'nı, Tarihi Kız Meslek Lisesini, Gazipaşa Okulunu ve Sabancı Müzesi'ni

gördükten sonra biraz dinlenmeye ihtiyaç duydum. Bir yere oturup özellikle "asir" içmemi söyleyen garsonun sözüne kulak verdim. Gerçekten de bu lezzeti çok beğendiğimi söyleyebilirim. Zencefilli, ballı, limonlu olan bu ferahlatıcı içeceği seveceğimi asla düşünmezdim. Soğuk algınlığına da birebir olan bu içecek damağımda güzel bir tat bıraktı. Ama damağımdaki asıl tat gezimin bundan sonraki kısmına ait olan bölümden kalacaktı. Bir önceki gün beraber yolculuk ettiğim ailenin misafirperverliği, araba yolculuğu ile sınırlı kalmadı. Ne mi yaptılar? Ben kendi başıma gezecek yerleri gezdikten sonra uygun bir yerde sözleştik ve ilk olarak Kasımiye Medresesi'ne götürüldüm. 400 yıl kadar ilim ve irfan için hizmet vermiş olan medresenin duvarlarındaki

» Eski PTT binası

» Mardin Müzesi

gerçek olduğu söylenen kan izleri beni dehşete düşürdü. Medresenin avlusunda tasavvufi bir simge olan havuza inat katledilen Sultan Kasım'ın kan izleri, insanoğlunun hiçbir zaman değişmediğinin ve hırsının nelere yol açabileceğinin bir göstergesiydi. İnsan denen varlık kini, nefreti, hırsı ve kibriyle yakıp yıkmaktan, can almaktan çekinmeyen bir canavar olabiliyordu. Bunun tam tersi de mümkündü. Benim nasibime ikincisi düştü. Batman'dan Mardin'e uzanan iyi niyet götürüldüğüm Kaleköy'de devam etti. Mor Cercis Kilisesi'nin bakımını yapan Acar ve Roza ile tanıştırılıp evlerine misafir oldum. Dünya ne kadar büyüktü ve ben ülkemin bir ucunda bambaşka bir kültüre ait insanlar tarafından büyük bir özveriyle karşılanıyor el üstünde tutuluyordum. Ellerindeki tüm

imkânlarını benim için sunuyorlardı. İşte insanoğlunun değişmeyen diğer tarafı da buydu. İyilik ve kötülük bir aradaydı; ben şimdi iyi tarafta huzur doluydum. Sohbetimiz çok güzel ilerlerken müsaade isteyip son durağımız olan Darül Zafaran Manastırı'na doğru yol aldık. Süleyman Ağabey'in bölge Süryanileri ile arasının oldukça iyi olmasının etkisini burada fazlasıyla yaşadım. Herkesin belli bir sınırla görebildiği bu mabette bana bir rehber öğrenci verilerek kimsenin göremediği bir sürü alana giriş yapabildim. Ben bütün ihtişamı ve görkemli yapısıyla Darül Zafaran Manastırı'nın içindeydim. Her tarihi alanda olduğu gibi yine geçmişi düşündüm. İnanç kavramının derinliğine şaşırdım. İnanılan ne olursa olsun kendinden vazgeçmeyi takdir ettim. İnanılan farklı olsa da iyi ve

kötünün tek olduğunun farkına bir kez daha vardım. Çünkü bu alanda farklılık yoktu tek bir öz vardı. Hep beraber kahvelerimizi içerken sohbetimize herhangi bir gölge düşmüyorsa bu öz güzel bir özdü ve ben çok mutluydum. Aynı mutluluğu Süleyman Ağabey ve Sevim Abla akşam sofralarını bana açtıkları zaman da hissettirdim. Ortada bir davet vardı, icabet etmek ve teşekkür etmek lazımdı. Öyle de yaptım.

Hayat bizleri çok temkinli bireyler hâline getiriyor. Kafamız "acaba"lar ile doluyken belki de yaptığımız hiçbir şeyden tat almıyoruz. Bir sonraki adımı düşünmekten o anın tadını yaşamıyoruz. Bu yolculukta biraz cesaretle yönümün ne denli değişebileceğini öğrendim. Dünya çok büyük, hüznler hepimiz için; iyilik bir şans ise herkesin yoluna serilsin dilerim. »